

ДО ПРОЕКТУ КОНЦЕПЦІЇ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ У СТАРШІЙ ШКОЛІ (художньо-естетичний профіль)

Стаття розкриває основні положення проекту нової редакції Концепції профільного навчання у старшій школі (художньо-естетичний профіль) — мету, напрями організації та зміст профільних предметів. Художньо-естетичний профіль розрахований на учнів, які за покликанням звертаються до мистецтва, а також на учнів, яким мистецтво допоможе гармонізувати стосунки з навколишнім світом. Музичний профіль передбачає такі заняття, як «Спів», «Основи теорії музики», «Художня культура», «Музичний фольклор» та ін. Художній профіль містить «Рисунок», «Живопис», «Композицію», «Декоративно-прикладне мистецтво» тощо.

Ключові слова: профільна школа, художньо-естетичний профіль, музична лінія, художня лінія, профільні предмети.

Профілізація старшої школи — одна з проблем, що в умовах модернізації освіти привертає все більше уваги науковців і практиків у найрізноманітніших аспектах (Н. Бібік, М. Гузик, О. Каверіна, С. Максименко, В. Огнев'юк, Н. Побірченко та інші). Згідно з Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти [3], Концепцією профільного навчання у старшій школі (нова редакція), старша школа має працювати як профільна і найповніше реалізувати принцип особистісно орієнтованого навчання, що значно розширює можливості учнів у виборі власної освітньої траєкторії. І хоча ідеї диференціації і спеціалізації навчання та створення профільної школи мають значний історичний досвід [4], профільна школа є безперечною вимогою часу. Її функціонування ґрунтується на врахуванні освітніх потреб і здібностей старшокласників у векторі професійного самовизначення, забезпечує самореалізацію і спроможність саморозвитку на основі рефлексії власних можливостей, формує особистість, здатну до творення культури суспільства загалом і власного життя в ньому, що є нагальною проблемою сьогодення.

Основними напрямками профільного навчання у старшій школі є суспільно-гуманітарний, природничо-математичний, технологічний, спортивний і художньо-естетичний, навчання старшокласників у яких реалізується з дотриманням принципів диференціації; варіативності, альтернативності й доступності; наступності та неперервності; гнучкості; діагностико-прогностичної реалізованості, що має закладатись у зміст.

Актуальність статті визначається недостатньою розробленістю змісту освіти в школі художньо-естетичного профілю, що очевидно з огляду на цікаві окремі приклади педагогічного досвіду у цій сфері (Н. Гонтаровська, Г. Матвєєва, А. Коротков та інші).

Мета статті — розкрити орієнтовну структуру старшої школи художньо-естетичного профілю, обґрунтувати доцільність вибору профільних предметів.

Художньо-естетичний профіль — спосіб організації навчання, який передбачає поглиблене і професійно зорієнтоване вивчення циклу предметів мистецтва. Художньо-естетичний профіль навчання старшокласників спрямований на розвиток емоційно-образного, художнього типу мислення, що, поряд із раціонально-логічним типом мислення, яке переважає в інших навчальних дисциплінах, забезпечує виховання інтелектуально розвиненої, духовно зрілої особистості, підготовленої до активної участі у житті, подальшої самостійної продуктивної творчої діяльності у будь-якій сфері соціальної практики. Такий профіль розрахований на учнів:

- які за покликанням звертаються до мистецтва, бачать в його засобах виразності шлях до осягнення історії культури та збереження її пам'яток, знаходження свого продуктивного місця в цьому процесі;
- яким мистецтво, виконуючи компенсаторну функцію, допоможе гармонізувати стосунки з навколишнім світом і розвинути соціально-комунікативні уміння.

Як і кожний профіль, художньо-естетичний профіль охоплює базові, профільні предмети та курси за вибором.

Профільні предмети, включаючи й *курси за вибором*, поєднують мистецтвознавчий аспект обов'язково у логіці його поєднання з розвитком практичного досвіду учнів. Для забезпечення наступності зі змістом мистецької освіти в початковій та основній школі, в яких мистецька освіта здійснюється за музичною, образотворчою і культурологічною змістовими лініями, передбачаючи інтегрування інших видів мистецтва, художньо-естетичний профіль охоплює дві основні лінії — музичне й образотворче мистецтво і враховує культурологічний підхід; ці лінії є основою інтеграції з театральним, хореографічним мистецтвом тощо.

Музична лінія забезпечує творче становлення особистості старшокласника шляхом розвитку його музичних здібностей, виховання у нього засобами музики художньо-естетичної культури, а також формування у випускника школи комплексу компетентностей, які дадуть змогу вибудовувати власний естетизований життєвий простір, а за бажанням — обрати професію в гуманітарній сфері (мистецтві, культурології, філософії, естетиці, менеджменті культури і мистецтва тощо). Педагогічне значення музичного мистецтва як основи профільного навчання полягає у стрижневій ролі музики в системі мистецької освіти і ґрунтується на тому, що:

- музичне мистецтво володіє специфічними механізмами впливу на розвиток особистості у безпосередній дії на емоційно-

почуттєву сферу (це стосується всіх стилєвих і жанрових напрямів – музики академічної, фольклорної, естрадної);

- музика є мистецтвом, яке впродовж історичного розвитку культурних практик тяжіло до синтезу з іншими мистецтвами і тому оптимально слугує центром цілісної мистецької освіти школярів. Через розвиток музичних здібностей оптимізується розкриття інших художніх здібностей як комплексного явища – пластичих, акторських, образотворчих тощо.

Музичний профіль охоплює навчальні дисципліни, що забезпечують музичний розвиток особистості, формуючи компетентнісну сферу старшокласника у загальнокультурному контексті. Оптимальним для цього є оволодіння старшокласниками такими предметами, як виконавство (вокально-хорове), комплекс спеціальних історико-теоретичних дисциплін (основи теорії музики, українська та зарубіжна музична література), художня культура, музичний фольклор, а також дисциплінами, спрямованими на розширення світогляду через опанування гри на музичному інструменті або хорового диригування, освоєння інформаційних мистецьких технологій, ознайомлення з елементами театрального мистецтва (табл. 1):

Таблиця 1

Змістова структура навчання у школах музичного профілю

Профільні предмети	10 клас	11 клас	Курси за вибором	10 клас	11 клас
Спів	2	2	Музичний інструмент/хорове диригування	2	2
Основи теорії музики	1	1	Музична інформатика	1	1
Художня культура	2	2	Театральне мистецтво	1	1
Музичний фольклор та музичне краєзнавство	1	1			

Мета предмета «Спів» – виховання виконавської майстерності у хоровому виконавстві/сольному співі/вокально-ансамблевому музикуванні, формування художнього світогляду на основі практичного оволодіння широким діапазоном музичних творів. Опанування предмета вирішує завдання ціннісного ставлення до мистецтва через набуття практичного досвіду виконання творів широкого жанрового діапазону; здобуття виконавських навичок та вмій у сольному, ансамблевому та хоровому виконавстві; розвиток ансамблевого чуття, художньої емпатії та особистісної рефлексії.

Метою «Оснєв теорії музики» (йдеться про музичну грамоту або сольфеджіо) є розвиток музичності учнів, розширення практичного досвіду сприймання музики; формування чуття специфіки мистецтва

цьких стилів, напрямів, жанрів, посилення внутрішньої мотивації до творчого саморозвитку. Опанування старшокласниками «Основ теорії музики» реалізує завдання розвитку спеціальних музичних здібностей, практично-творчих навичок, імпровізаційності, освоєння основних музикознавчих понять і теоретичних знань, необхідних для формування компетентностей у виконавській майстерності; підвищення рівня аналітично-оцінювальної діяльності школярів у сфері музичного мистецтва, здобуття початкових навичок музичної критики.

Введення до змісту освіти «Художньої культури» зумовлюється потребою в активізації процесів особистісного становлення школярів через механізм формування у них ціннісних орієнтацій і базових компетентностей у сфері художньої культури на матеріалі ключових явищ української та зарубіжної культури з домінантою на мистецтво музики (музичної літератури), що і є метою предмета, яка досягається вирішенням завдань збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, розвитку музичного мислення й креативності, поглиблення системи музикознавчих і культурологічних знань одночасно зі здатністю керуватися ними у самостійній музичній і музично-просвітницькій творчості.

Місце предмета «Музичний фольклор та музичне краєзнавство» визначається його посиленням потенціалом у вихованні національної свідомості старшокласників, зокрема у формуванні соціокультурної компетентності. Передбачається, що мета реалізуватиметься вирішенням завдань не лише здобуття знань про українські національні фольклорні традиції та традиції рідного краю, а й практичного освоєння національного (регіонального) музично-пісенного, інструментального, танцювального фольклору, виховання готовності збереження й поширення традицій у власній діяльності.

Курси за вибором визначаються школою (її традиціями, можливостями професійного викладацького складу тощо). Доцільними у школах музичного профілю є такі:

- «Музичний інструмент», який розвиває музичні здібності й музичність у виконавській практиці гри, поглиблює інтерес до музичного мистецтва, розвиваючи виконавську майстерність й, зрештою, формує творчу активність як основу культуротворчої компетентності. Вибір музичного інструмента визначається потребами учнів та умовами конкретного навчального закладу; це можуть бути як колективні форми виконавства (оркестр/ансамбль народних, духових інструментів, естрадні колективи і т. ін.), так й індивідуальне виконавство (фортепіано, гітара, блокфлейта тощо);
- «Музична інформатика» («Мультимедійні технології в мистецтві»), що орієнтується на втілення учнями теоретичних

знань у практичну підготовку наочності для предметів художньо-естетичного циклу — музичної літератури, художньої культури, проведення позакласних заходів у вигляді аудіо- та відеосупроводу, створення аудіо-та відеоколекцій, презентаційних матеріалів, аудіоенциклопедій народних пісень. Цей курс якнайкраще формує самостійність мислення, спонукає до рефлексії соціальної значущості творчості;

- «Театральне мистецтво», зміст якого спрямовується на ознайомлення з основами сценічної культури, спирається на опанування початкових навичок культури мовлення, пластичної культури, сценічної поведінки; передбачає розвиток практичних умінь у проведенні різноманітних шкільних сценічних масових заходів; формує навички самоконтролю і сценічного комфорту у власному сценічному виступі. Курс театального мистецтва на розсуд педагогічного колективу може спрямовуватись на оволодіння школярів знаннями і практичними навичками в одному із театральних жанрів: наприклад, у навчальних постановках вистав — у драматичному, музичному (музично-драматичному, пластичному), ляльковому, фольклорному театрі.

Художня лінія у сучасних процесах модернізації освіти набуває особливої гостроти, гармонійно поєднуючи навчання, виховання і розвиток учнів засобами образотворчого мистецтва із залученням інших візуальних мистецтв, сприяючи орієнтації школярів у цілісній образотворчій картині світу на основі виховання ціннісного ставлення до образотворчого мистецтва. Предметом особливої уваги є поглиблене розуміння значущості образотворчого мистецтва в житті людини, формування в учнів загальнокультурних і художньо-естетичних компетентностей, збагачення емоційно-чуттєвого досвіду у сприйманні творів мистецтва живопису. Художня освіта старшокласників спирається на ті навчальні предмети, які є основою усіх візуально-просторових видів мистецтва, зокрема рисунку, живопису, композиції, декоративно-прикладного мистецтва та художньої культури з опорою на історію образотворчого мистецтва. Структурування змісту враховує видову специфіку (табл. 2).

Таблиця 2

Змістова структура навчання у школах художнього профілю

Профільні предмети	10 клас	11 клас	Курси за вибором	10 клас	11 клас
Рисунок	1	1	Скульптура	1	1
Живопис	1	1	Основи дизайну	1	
Композиція	1	1	Мультимедійні технології в образотворчому мистецтві		1
Декоративно-прикладне мистецтво	1	1	Мистецькі техніки	1	1
Художня культура	2	2	Графіка	1	1

Метою предмета «Рисунок» є засвоєння теоретичних і практичних основ рисунку, що досягається вирішенням завдань формування вмій та навичок самостійної конструктивної побудови зображення предметів у просторі різними графічними матеріалами, засвоєння знань щодо особливостей художньої мови рисунку, збагачення емоційно-чуттєвого досвіду у сприйманні творів графіки; формування здатності створювати художні образи графічними засобами.

Мета «Живопису» – засвоєння теоретичних і практичних основ живопису, особливостей його художньої мови, що досягається реалізацією завдань формування навичок та прийомів роботи живописними матеріалами у зображенні предметів та явищ довкілля, рослинного і тваринного світу, людини у просторі, умінь відтворювати натуру на площині, моделювати об'єм зображуваних предметів, відчувати й відтворювати багатство кольорів навколишнього світу різними техніками живопису, зрештою, створювати художній образ.

Мета «Композиції» – ознайомлення старшокласників із теоретичними основами композиції, усвідомлення ними особливостей композиції в різних видах образотворчого мистецтва в їхньому історичному розвитку, пізнання основних закономірностей створення художнього образу, специфіки роботи художника над картиною. Важливими є завдання засвоєння старшокласниками основних законів, правил, прийомів і засобів композиції у різних видах образотворчого мистецтва; формування вмій виконувати різні види композицій, виокремлювати ідейний задум та передавати змістові зв'язки між елементами зображення; розвиток просторового та аналітичного мислення у застосуванні теоретичних знань в аналізі композиції творів.

Введення «Декоративно-прикладного мистецтва» має за мету виховання національної свідомості учнів у пізнанні традицій народного декоративно-прикладного мистецтва, спрямуванні старшокласників на набуття соціокультурної компетентності через збереження

й поширення української духовної та матеріальної культурної спадщини. Основні завдання — пізнання учнями й виховання у них поваги до праці народних майстрів як втілення духовності українського народу, проникнення в історію становлення та розвитку видів декоративно-прикладного мистецтва, його органічного зв'язку з життям народу; опанування навичок різних художніх технік.

Предмет «Художня культура» спрямований на мету особистісного розвитку учнів через формування у них ціннісних орієнтацій і базових компетентностей у сфері художньої культури на основі вивчення ключових явищ української та зарубіжної культури, домінуючим у змісті є історія образотворчого мистецтва. Вивчення предмета вирішує завдання розвитку художньо-естетичного мислення й креативного потенціалу; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду; поглиблення системи художніх знань одночасно зі здатністю керуватися ними у самостійній образотворчій діяльності.

Щодо курсів за вибором, у школах художнього профілю доцільними вбачаються такі:

- «Скульптура», що передбачає засвоєння учнями теоретичних основ мистецтва скульптури, опанування практичних навичок і прийомів роботи з пластичними матеріалами, розуміння основних закономірностей створення об'ємного художнього образу;
- «Основи дизайну», що передбачає формування ціннісних орієнтацій, набуття базових компетентностей у сфері дизайну на основі вивчення закономірностей створення художнього образу мовою дизайну, пізнання основних правил моделювання та конструювання, умінь естетично осмисленого художнього проектування предметів та створення образу промислових виробів, естетичного й функціонального упорядкування довкілля людини;
- «Мультимедійні технології в образотворчому мистецтві»: зміст курсу концентрується на опануванні старшокласниками інформаційних технологій для теоретичного та практичного пізнання образотворчого та інших мистецтв; суттєвим в його впровадженні є стимулювання творчої активності на основі вмінь використовувати мультимедійні технології як джерело інформації, ознайомлення з елементами комп'ютерної графіки та комп'ютерного дизайну, способами створення електронних зображень; зрештою, передбачається набуття компетентностей у практичній підготовці наочності для предметів художньо-естетичного циклу або оформлення позакласних заходів у вигляді відеоколекцій, презентаційних матеріалів тощо;
- «Мистецькі техніки»: уведення курсу орієнтується на оволодіння школярами основами створення художнього образу в

- різних художніх техніках, формування вмій використовувати виражальні властивості різних художніх матеріалів;
- «Графіка», зміст якої спирається на ознайомлення учнів із друкованими художніми творами, що ґрунтуються на мистецтві рисунка, але мають власні виражальні засоби і можливості (гравюра, літографія та ін.), навчає учнів вільно варіювати ступінь просторовості й площинності у станковій, книжній, газетно-журнальній, прикладній графіці та плакаті.

Важливим аспектом змісту освіти в школах художньо-естетичного профілю є інтегрування з дисциплінами гуманітарного циклу, розроблення механізмів гармонізації теоретичних знань і практичних мистецьких умінь та навичок, що в сфері мистецької освіти мають свою специфіку, визначення способів залучення учнів до дослідницької діяльності на основі самостійної художньої практики тощо. Актуальною у подальших розробках змісту освіти у профільній школі є збалансованість її інтегративних та спрямованих на спеціалізацію чинників, що має відповідати потребам старшокласників у широкій сфері соціальних пропозицій щодо професійної самореалізації.

Література

1. Бібік Н. М. Проблема профільного навчання в педагогічній теорії і практиці // Профільне навчання: Теорія і практика : зб. наук. праць за матеріалами методологічного семінару АПН України. — К. : Пед. преса, 2006. — С. 25.
2. Гонтаровська Н. Б. Теоретико-практичні основи створення навчального закладу естетичного профілю : монографія. — К. ; Дніпропетровськ : ІЗМН, 1999. — 177 с.
3. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392. — Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/ua//often-requested/state-standards>. — Назва з екрана.
4. Лов'янова І. Профільна школа : історичний досвід та сучасні проблеми / І. Лов'янова // Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного ун-ту ім. Г. Сковороди». Педагогіка. Психологія. Філософія : зб. наук. праць. — Вип. 24. — Переяслав-Хмельницький, 2012. — С.192-197.
5. Про затвердження нової редакції Концепції профільного навчання у старшій школі : наказ МОН № 854 від 11.09.09 року. — Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/4827. — Назва з екрана.

Статья раскрывает основные положения проекта новой редакции Концепции профильного обучения в старшей школе (художественно-эстетический профиль) — цель, направления организации и содержания профильных предметов. Художественно-эстетический профиль рассчитан на учащихся, которые по призванию обращаются к искусству, а также на учащихся, которым искусство поможет гармонизировать отношения с окружающим миром. Музыкальный профиль предусматривает занятия «Пение», «Основы теории музыки», «Художественная культура», «Музыкальный фольклор» и др. Художественный профиль содержит «Рисунок», «Живопись», «Композицию», «Декоративно-прикладное искусство» и др.

Ключевые слова: профильная школа, художественно-эстетический профиль, музыкальная линия, художественная линия, профильные предметы.

O. A. Komarouška, N. E. Myropolska, G. V. Kuzmenko
To the Project of the Conception of Profile Education at Senior School (artistic-aesthetical profile).

The Institute of Problems on Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (9 Berlynskoj Str., Kyiv, 04060, Ukraine)

The article is devoted to the main positions of the project of the Conception of Profile Education at the Senior School (artistic-aesthetical profile): aim, directions of the organization and content of profile subjects, and courses at discretion. Musical profile includes subjects such as «Singing», «The Foundations of the Theory of Music», «Artistic Culture», «Musical Folklore and History of Native Land». The artistic profile includes «Drawing», «Painting», «Composition», «Decorative art», «Artistic culture». Among the subjects at discretion the authors recommend such as: musical direction — «Musical Instrument», «Musical Information», «Theatre»; fine arts direction — «Sculpture», «The Bases of Design», «Multimedia Technologies in Fine Arts», «Artistic Techniques».

Keywords: profile school; artistic-aesthetical profile; musical line; artistic line; profile subjects.

References

1. Bibik, N. M. (2006). *Problema profilnoho navchannia v pedahohichnij teorii i praktysi* [Problems of Profile Education in Pedagogical Theory and Practice]. Kyiv: Ped. presa.
2. Hontarouška, N. B. (1999). *Teoretyko-praktychni osnovy stvorennia navchalnoho zakladu estetychnoho profilu* [Theoretical and Practical Basics of Establishment of Educational Institutions of Aesthetical Profile]. Kyiv; Dnipropetrovsk: IZMN.
3. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2011). *Derzhavnyi standart bazovoi i poznoi zahalnoi serednoi osvity* [Government standard of Basic General Secondary Education] (Resolution No. 1392, November 23). Retrieved from <http://www.mon.gov.ua/ua//often-requested/state-standards>
4. Lovianova, I. (2012). Profilna shkola: istorychnui dosvid ta suchasni problemy [Profile School: Historical Experience and Modern Problems]. In *Humanitarnyi visnyk Pereiaslav-Khmelnyskoho derzhavnogo pedahohichnoho universitetu im. H. Skovorody. Pedahohika. Psykholohiia. Filosofiia: Vol. 24* (pp. 192-197). Pereiaslav-Khmelnyskyi.
5. Ministry of Education and Science. (2009). *Pro zatverdzhenni novoi redaktsii Kontseptsii profilnoho navchannia u starshij shkoli* [About Approval a New Edition of Conception of Profile Education at High School] (Decree No. 854, September 11). Retrieved from http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/4827/